

FEEDBACK GEVEN OP EEN VERHAAL

Hier zijn een aantal handvatten voor het geven van feedback.

Afhankelijk van de vraag van de schrijver, en het budget dat je hebt in tijd (hoeveel uur kan en wil je besteden aan dat verhaal?) kun je het proces opdelen in een aantal lagen.

1. **Algemene feedback**, waarin je je leeservaring geeft, een korte samenvatting van waarover jij denkt dat het verhaal ging, en een overzicht van “gemiste kansen” door de auteur.
2. **Een diepere analyse** van (bepaalde aspecten) van het verhaal, waarin je –bijvoorbeeld– kijkt naar de thema’s die de auteur volgens jou gebruikt, hoe deze thema’s in het verhaal naar voren komen.
3. **Een uitgebreid advies** waarin je aangeeft wat volgens jou beter zou kunnen binnen de context van het verhaal

WAT IS HET MOGELIJKE DOEL VAN FEEDBACK?

Het doel van de feedback is –wat mij betreft– zorgen dat de schrijver het maximale uit dat verhaal gaat halen, zodat dat verhaal nog meer gaat glanzen en schitteren.

Wat in ieder geval niet het doel van feedback is, is:

1. De stempel van de lezer op dat verhaal drukken
2. De mening van de lezer er doorheen proberen te drukken over “hoe het zou moeten”.
3. Trachten het verhaal binnen een bepaalde formule te krijgen.

WAAR HEEFT DE SCHRIJVER IETS AAN?

Dit verschilt per schrijver, Bij mijn feedback in de ga ik uit van het volgende:

1. **“Dit werkt wel voor mij als lezer.”** Dit zijn de stukken in het verhaal die werken, voor mij als lezer. Ze doen iets met me. Ze maken emoties los, of een glimlach, of een AHA-moment. Dit kan de woordkeuze in proza, of het ritme van proza zijn, een mooie beschrijving, een effectieve beschrijving, effectieve expositie van motieven of handelingen, en zo voorts. Alles wat dat verhaal in dat stuk plezierig of mooi maakt, of juist gruwelijk.
2. **“Dit werkt niet voor mij als lezer.”** Dit zijn de stukken die niet werken, voor mij als lezer. Over het algemeen komt dat vanwege:
 - **Herhaling / repetitieve stukken / te weinig variatie** – Datgene wat verteld of uitgelegd wordt, is al ergens anders verteld of uitgelegd. Acties beginnen repetitief te worden omdat de auteur te weinig variatie toevoegt aan die acties.
 - **Vertragend / saai** – Datgene wat geschreven wordt, werkt vertragend. De vaart raakt hier uit het verhaal. Als lezer heb ik het gevoel dat ik mezelf door dit stuk heen moet worstelen. In het ergste geval is het saai.
 - **Ongeloofwaardig** – Wat op dat punt in het verhaal gebeurt is niet geloofwaardig voor mij als (kritische) lezer. Dit kan verschillende redenen hebben (o,a, motivatie van personages, karakter van personages, logistieke onmogelijkheden) waar ik later op terug kom.

Verdere overwegingen volgen hier beneden.

MOGELIJKE OPBOUW VAN ALGEMENE FEEDBACK

Jouw doel

Jouw doel is om in zo kort mogelijk tijd zoveel mogelijk waardevolle feedback te geven naar de schrijver. Dit betekent niet: zo snel mogelijk je feedback afraffelen. Dit betekent wel: zo effectief en slim mogelijk, zoveel mogelijk informatie geven waar de schrijver daadwerkelijk iets mee kan.

Maar hoe doe je dat?

1: Kleurmarkeringen in de tekst

In plaats van (alleen maar) feedback in de zijlijn, kun je gebruik maken van kleurmarkeringen. Ik gebruik het volgende:

1. **Groen** – “Dit werkt voor mij. Dit stuk is effectief voor mij als lezer, om welke reden dan ook.”
2. **Geel** – “Hier moet aan gewerkt worden.” Het loopt bijvoorbeeld stroef, de woordkeuze kan beter, of de zinsconstructie klopt niet naar mijn gevoel.
3. **Grijs** – “Dit vertraagt het verhaal voor mij. Ik moet worstelen om hier doorheen te komen.”
4. **Cyaan** – “Dit werkt niet voor mij.” Bijvoorbeeld omdat het niet conform de interne logica van de verhaalwereld is (plotgaten, onlogische acties)

Je kunt altijd aanvullende uitleg geven bij de betreffende stukken, in de zijlijn, maar je kunt er ook voor kiezen om je bevindingen in je leeservaring te plaatsen: “Ik kwam dit en dat tegen, wat ik met [kleur] heb aangegeven. Over het algemeen vond ik in die stukken dit en dat en zus en zo.”

2: Een korte samenvatting waar het verhaal volgens jou over ging

Na lezing kun je een korte samenvatting geven waar het verhaal volgens jou over ging. Dit helpt de schrijver te begrijpen welke stukken het verhaal wel en niet bij jou als (proef)lezer zijn overgekomen. Als jij als proeflezer cruciale informatie hebt gemist (bijvoorbeeld omdat de informatie te cryptisch was, of teveel verstopt in derest van het verhaal) dan is dat wellicht een teken voor de schrijver om bijvoorbeeld expliciter te worden in de expositie van de plotpunten rondom dat stuk van de verhaallijn.

Die samenvatting zal bij voorkeur kort zijn, en kan in een verhaalvorm de volgende informatie bevatten:

- **Primaire en secundaire personages** – Wie zijn de movers en shakers in het verhaal? Hoe doen ze dat? Wie spelen binnen het verhaal de ondersteunende en aangevende rollen? Hoe doen ze dat?
- **Premisse / kern** – Wat is kort samengevat volgens jou de premisse / de kern van het verhaal?
- **Motivatie** – Wat motiveert de personages? Wat maakt dit verhaal boeiend?
- **Meest relevante handelingen** – Wat gebeurt er volgens jou binnen het verhaal, in hoofdlijnen? In welke volgorde gebeurt dat?
- **Meest relevante thema's** – Waar gaat het verhaal over? Welke thema's komen volgens jou het meest duidelijk naar voren?

Dit is geen rigide lijst, maar (net als alles hier) een leidraad.

Een voorbeeld van een korte samenvatting:

Jan en Anna willen graag op vakantie. Door verschillende omstandigheden (Corona, ziekte van Anna's moeder, ontslag van Jan) is dat tot nu toe niet gelukt. Als Jan en Anna een kans krijgen aangeboden om een week in het vakantiehuisje van een vriend te verblijven, grijpen ze die kans graag aan. Als Jan echter in Utrecht in een gevecht van de rand van de kade wordt geduwd, breekt hij zijn been en lopen ze voor de zoveelste keer in vier jaar tijd een kans mis om in een andere omgeving lekker te ontspannen.

Gedurende het verhaal wordt duidelijk dat het tussen Jan en Anna eigenlijk al heel lang niet goed gaat en dat beiden zichzelf en elkaar voor de gek houden. Ter compensatie van de leegte in haar eigen leven, boekt Anna haar agenda vol met sociale activiteiten, zodat ze nauwelijks thuis is. Ook Jan is een activiteit geworden.

Jan is een man met emotionele problemen, die te vaak geuit worden via agressie. Dat is o.a. ook een van de redenen dat hij ontslagen is. Hoewel Anna al meerdere keren heeft overwogen om Jan te verlaten, is ze nog steeds bij hem gebleven, uit angst voor eenzaamheid, weezin tegen het dating-circuit en de "wetenschap" op baais van persoonlijke ervaringen dat ze niet heel veel beter zal vinden dan Jan, en vanwege een restant van de liefde die ze heeft overgehouden van het begin van hun relatie.

Hun relatie is eigenlijk al een paar jaar geleden op een eindpunt gekomen, maar geen van beiden wil dat toegeven.

Anna realiseert zich gedurende het verhaal dat ze in de loop van de jaren, mede in haar relatie met Jan en haar compensatiegedrag, heel veel (en misschien wel teveel) dromen heeft opzijgezet en opgegeven.

Aan het einde van het verhaal verlaat Anna Jan, voor een toekomst die totaal onzeker is. Ze realiseert zich dat ze voor haar eigen kansen moet gaan, dat uitstel tot dan toe alleen maar tot uitstel heeft geleid en dat dit waarschijnlijk zo door zal blijven gaan tot ze oud wordt, tenzij ze nu actie neemt.

Thema's in het verhaal zijn onder andere: echte liefde, misplaatste liefde, tegen beter weten in eindeloos afwachten tot dingen beter worden, keuzes maken, compensatiegedrag, de relativiteit van het leven, zelfbedrog, kiezen voor jezelf, en dingen opgeven voor het geluk van anderen.

Je ziet dat deze samenvatting vrij compact is. Tenzij zijpaden belangrijk zijn (welke rol speelt die vriend van dat huisje bijvoorbeeld, of de ouders?) worden die weggelaten. Kern is dat je naar de schrijver duidelijk kunt maken wat jouw vertaling is van het geschrevene.

3: Rapportage van je leeservaring, 30 minuten tot 1 uur

Als schrijver wil ik over het algemeen graag weten hoe je het verhaal ervaren hebt. Welke emoties maakte het los? Waar liep je vast? Waar las het als een trein? Was alles duidelijk? Maar ook: waar kon het volgens jou beter? Hier zijn een aantal focuspunten die je kunt gebruiken als kapstok voor die feedback.

Handvat is om dit qua tijd zoveel mogelijk te beperken. In 30 minuten tot 1 uur zou je met enige ervaring een aardig verslag moeten kunnen geven.

Basis voor een basaal leesrapport:

De basis focust voornamelijk op de hoofdlijnen. Als je tijd (en budget) beperkt is, kun je in ieder geval hiermee een schrijver al heel veel verder helpen.

1. **Algemene impressie: sterke en zwakke punten** – Wat is volgens jou sterk aan het verhaal? Wat had beter gekund? Wat komt goed uit de verf volgens jou? Wat (totaal) niet?
2. **Verhaal** – Hoe loopt het verhaal voor jou? Liep het lekker of stroef? Als het stroef loopt, waardoor komt dat volgens jou? (Zie ook punt 1: kleurmarkeringen.) Zijn zinnen lekker geschreven? Zit alles logisch in elkaar voor jou? Wordt er voor jouw gevoel belangrijke informatie achtergehouden door de schrijver, of juist teveel informatie door het verhaal heen gedumpt?
3. **Plot** – Is het plot helder? Voelt de volgorde en aard van de gebeurtenissen voor jou aan als logisch binnen de context van dit verhaal en binnen wat jij denkt dat de schrijver wil vertellen? (Vraag om verheldering als dingen onduidelijk zijn.) Vond je plotgaten? Welke waren dat? Waarom zie je die als plotgaten?
4. **Eigen stem van de schrijver** – Heeft de schrijver een eigen stem, of heb je het gevoel hier fanfictie te lezen? Wat (welke elementen) maakt die stem van de schrijver eigen, of juist cliché voor jouw gevoel? Komt met een nieuwe versie van dat verhaal die eigen stem alweer beter naar voren? Of zweakte deze juist af?
5. **Consistentie en focus** – Is de schrijver consistent in het schrijven? Is er (een duidelijke) focus? Of zwabberen personages en plot maar wat rond zoals de wind op dat moment waait?
6. **Inclusiviteit, frisheid / hedendaagsheid en cliché** – Hoeveel in het verhaal voelt voor jou als cliché? Hoe zit het met de personages en hun karakters en handelingen? Hoe zit het met de plotpunten? Voelt het verhaal aan alsof het bij deze tijd hoort? Of voelt het als iets dat 50 jaar geleden geschreven had kunnen zijn. Weerspiegelt de verhaalwereld (een deel van) de diversiteit van de realiteit? Voelt het modern, of achterhaald?
7. **Echtheid** – Voelt het verhaal “echt” aan voor jou als lezer, of voelen de personages en gebeurtenissen voornamelijk gekunsteld, nep? Hoe komt dat naar voren?
8. **Focuspunten voor snelle groei en verbetering** – Wat zijn de meest in het oog-springende punten waarin de schrijver nog tekort schiet in jouw leeservaring? Waar kan de schrijver zich op korte termijn gaan richten om snel grote stappen vooruit te maken met dit verhaal? Wat is daarin volgens jou de top-5 of top-3?

Een voorbeeld van een basale leeservaring:

Wat ik sterk vond aan het verhaal, is hoe je de relatie tussen Jan en Anna hebt uitgewerkt. Hun –vaak kleine- conflicten en irritaties zijn helder, en effectief geschreven. Ook Anna's ontwikkeling en keuze aan het einde van het verhaal voelt solide aan. Natuurlijk verlaat ze hem, ondanks alles wat ze nog voor hem voelt. Je hebt verder een duidelijke eigen stem. Ik vind je stijl fris en luchtig daar waar je kan, en uitzonderlijk donker daar waar het nodig is. Je woordkeuze en zinsbouw is duidelijk herkenbaar als “jou”. In groen vind je in het verhaal de stukken die ik sterk en mooi vond.

Wat ik minder sterk vond, is dat niet duidelijk wordt waarom bepaalde dingen belangrijk voor haar zijn. Ze praat erover, maar hoe past dit in het conflict tussen haar en hem? Uiteindelijk

blijft Anna hierdoor in mijn ogen een vrij vlak personage. Ik voel ondanks al haar expositie van haar standpunten rondom bepaalde zaken niet echt haar diepere pijn.

Het verhaal verloopt soepel in het begin, wordt stroef in het midden en pas tegen het einde krijg ik het gevoel dat je weer op gang begon te komen. Ik kreeg als lezer voornamelijk het gevoel dat je focus begon te verliezen in zijsporen, die wel belangrijk zijn voor Anna, maar niet voor mij als lezer. Zie mijn opmerking hierover hierboven. Ik heb in geel in je verhaal aangegeven waar de vaart er voor mij uit begint te raken, en waar je volgens mij focus verliest. Bij “gemiste kansen” geef ik je een paar tips hoe je dit eventueel kunt oplossen. De grijs-gemarkeerde stukken in het verhaal voelden voor mij als overbodig. Ik denk dat die geschrapt kunnen worden, of in ieder geval heel erg ingekort. In cyaan de stukken die onlogisch leken. Zowel Anna als Jan zeggen soms dingen en maken soms keuzes die op dit moment niet in lijn lijken te liggen met hun persoonlijkheid. Wellicht gewoon herzien.

Het plot is helder. Ik weet waar ik aan toe ben, vanaf pagina 2. Je blijft consistent op de hoofdlijnen en het einde sluit, zoals gezegd, goed aan op het geheel. Wel zou ik kijken naar de volgorde van gebeurtenissen. Wellicht kan de ruzie over de boodschappen en haar afwezigheid in zijn leven vanwege al haar sociale afspraken vóór het bezoek aan zijn ouders, zodat de ruzie na dat bezoek nog meer impact krijgt. De interacties met de ouders van Jan voelen verder kunstmatig aan. Ik denk niet dat echte mensen zo zouden reageren. Zie mijn opmerkingen in het document.

Mbt consistentie en focus: Je hebt af en toe de neiging om af te dwalen. Hoewel je plot strak is, neig je soms naar teveel expositie van dingen die niet echt essentieel lijken. Een voorbeeld is de dialoog tussen Anna en Jan over de moraliteit van keuzes, die drie pagina's lang is. Hoewel keuze een centraal thema is in dit verhaal, is niet duidelijk hoe de dingen die genoemd worden in die dialoog. Er wordt zoveel genoemd dat ik ergens halverwege de draad kwijt raak. Als je de kern zou weten samen te vatten in 100 tot maximaal 500 woorden, denk ik dat die dialoog veel relevanter kan gaan worden, en wellicht zelfs een essentieel onderdeel van je verhaal. Nu voelt het “erbij verzonnen, zodat de schrijver een punt kan maken”. Maak het meer eigen aan Anna en koppel het sterker aan haar conflict met haarzelf en met Jan. Waarom is dit belangrijk voor HAAR?

Je verhaal hangt voor mij deels tussen “dit schreef men 30 jaar geleden ook al” en “dit voelt fris genoeg aan om een hedendaags verhaal te zijn”. Dat komt voornamelijk door de wijze waarop je Jan neerzet en door het gebrek aan diversiteit in je verhaalwereld. Iedereen is heteroseksueel, blank en met Nederlandse roots, terwijl het verhaal zich afspeelt in een gemengde buurt in Utrecht. (Tip: ga een paar uur in de Starbucks van Utrecht Centraal zitten en kijk naar het publiek dat langskomt.) Jan voelt ouderwets aan, als iemand uit een roman uit 1951. Ik denk dat dit probleem wordt opgelost op het moment dat je Jan en je verhaalwereld op papier verder uit gaat werken. Anna maakt op haar beurt weer veel goed. Maar ook zij heeft hier en daar de geur van mottenballen en spuitjes rondom haar persoon. Ik denk niet dat een moderne vrouw in een aantal situaties (zie cyaan) zo zou reageren. Kijk of je beiden volledig naar 2023 kunt tillen.

In principe zou je dit soort samenvattingen in een uur kunnen schrijven. Is het verhaal complexer, en heb je meer ruimte nodig, dan kan het oplopen tot 2 uur of meer.

Details voor een uitgebreid leesrapport, 2 tot 5 uur

Heb je meer tijd en/of budget, dan kun je je leesrapport uitbreiden met een meer gedetailleerde analyse.

In die detail-analyse kun je dieper ingaan op individuele onderwerpen, zoals hieronder weergegeven. Je kunt deze elementen altijd kort aanstippen in je basale leesrapport, daar waar je dat relevant vindt. Ook in je uitgebreide feedback zul je waarschijnlijk keuzes moeten maken in wat je wel en niet van onderstaande in je feedback zal geven.

De basis voor deze aanpak wordt gevormd door de aanpak in [verhaalanalyse](#) en [narratologie](#). Zie de respectievelijke Wikipedia-pagina's.

Een dergelijke aanvullende analyse kan makkelijk oplopen van 2 uur naar 3 tot 5 uur, afhankelijk van het verhaal en je eigen snelheid van werken. Dit betekent dat je met lezen en feedback makkelijk een halve dag tot een hele dag kwijt kunt zijn.

Een overzicht:

1. **Verhaalwereld** – Is de verhaalwereld stimulerend, intrigerend, interessant, helder? Is de wereldbouw consistent? Heeft deze verhaalwereld karakter (of is het grijs en nietszeggend)? Komt deze verhaalwereld tot leven voor jou als lezer?
2. **Personages** – Komen de personages voor jou tot leven? (dat is iets anders dan: “vond je ze sympathiek?”) Zijn hun bewegredenen en interne- en externe conflicten duidelijk voor je? Is duidelijk wat hen stimuleert, blij maakt, irriteert, droef maakt, afstoot, voortdrijft, etc? Gaan ze een ontwikkeling door of blijven ze voornamelijk hetzelfde? Leren ze iets van hun ervaringen? Verandert hun situatie naar aanleiding van de gebeurtenissen in het verhaal? Over het algemeen geldt: hoe meer er (op een logische wijze) verandert voor een personage, hoe meer de schrijver gebruik heeft gemaakt van de opties die dat verhaal en die verhaalwereld bood. Het is echter geen regel dat dit “moet”.
3. **Promise en delivery** – Geeft het verhaal aan het begin een duidelijke belofte? (“Er gaat iets gebeuren...”) Wordt deze aan het einde inderdaad ingevuld? (“Er zijn inderdaad dingen gebeurd waardoor ... “)
4. **Centraal conflict** – Is er een duidelijk één centraal conflict, of meerdere centrale conflicten? (Iets dat niet gaat zoals het moet, iets dat personages tegenwerkt, tot actie aanzet, ellende veroorzaakt, emoties en veranderingen teweeg brengt, de personages duidelijker laat uitkristalliseren?)
5. **Thematiek** – Laat de schrijver zien dat er goed is nagedacht over de thema's die gebruikt zijn? Zijn die thema's zelf helder of voelt het alsof de schrijver nog op zoek is naar een heldere focus? (Zie ook “Consistentie en focus”). Voelt het alsof de gekozen thema's een integraal geheel vormen met het plot en het verhaal? Relevant zijn voor dat verhaal? Stuwen ze het verhaal voort, of remt de invulling van bepaalde thema's het verhaal voornamelijk af?
6. **Consistentie in tijd, plaats en getuigen** – Gebeurtenissen in een verhaal spelen zich vrijwel altijd af in een tijd, op een plaats, en met één of meerdere getuigen van die gebeurtenissen. Iemand die geen getuige was, kan nooit exact weten wat er heeft plaatsgevonden. Als een proces over het algemeen drie weken nodig heeft om afgerond te worden, kan het niet in een uur na aanvang al plotseling klaar zijn. Iemand die nu in Amsterdam is, zal eerst een vervoermiddel moeten vinden om in Antwerpen te komen, en heeft vervolgens tijd nodig om die afstand af te leggen. De meeste planten en bloemen bloeien alleen in een bepaalde periode van het jaar. Enzovoorts. Dit betekent dat zowel de schrijver als de proeflezer goed moet opletten of alles dat met plaats, tijd en getuigen te maken heeft, in ieder geval goed genoeg klopt om de (meer kritische) lezer te overtuigen. Des te hoger de literaire eisen aan een

verhaal, des te belangrijker het wordt dat de schrijver in alle drie deze factoren (uiterst) consistent is.

7. **Strakke interne logica of: consistentie in waarschijnlijkheid** – De geloofwaardigheid van een verhaal hangt af van de consistentie in waarschijnlijkheid, die weer afhangt van de consistentie van de interne logica van een verhaalwereld. Hoe waarschijnlijk is het dat iemand sterft als hij of zij in het zonlicht komt? Niet in een wereld zoals de onze. Wel in een wereld waarin vampiers bestaan. Hoe kan een vampier voorkomen dat hij of zij sterft als die vampier in het zonlicht komt? Wellicht door speciale zonnebrand te gebruiken die UV-straling volledig blokkeert, in combinatie met beschermende kleding. Hoe belangrijk is het dat die vampiers daarin goede voorzorgsmaatregelen nemen? Etcetera.
8. **Secundaire conflicten** – Zijn er secundaire conflicten? (Iets dat niet direct van belang is voor het plot, maar wel ook andere kanten laat zien van de personages, duidelijker maakt waarom personages bepaalde keuzes wel- en niet maken?)
9. **Actie en agency** – Is er actie in het verhaal? Gaan personages tot actie over? Hebben ze invloed op hun situatie, of doen ze in ieder geval een poging om situaties onder hun controle te krijgen (door actie te nemen)?
10. **Dialogen en interacties** – Hoe gaan personages met elkaar om? Hoe praten ze tegen elkaar? Is er dynamiek in die interacties en spreken hun individuele karakters van de personages daaruit, of is het meeste vlak en uitwisselbaar? Hoe werken de dialogen en interacties voor jou als lezer? Zijn ze relevant voor het plot en het verhaal? Geven ze iets bloot over de conflicten, de personages, de aanleiding tot bepaalde zaken? Zijn ze puntig? Bondig? Voelen de dialogen en interacties natuurlijk aan? Of overbodig, te lang uitgesponnen, te kort, geforceerd?
11. **Connectie** – Wordt je in het verhaal gezogen? Geef je om de personages en hun acties, wordt je afgestoten door iets, of voel je voornamelijk onverschilligheid voor het verhaal? Als je leeservaring niet positief is: hoe komt dat? Is het een kwestie van persoonlijke smaak, of bepaalde thema's? **Een noot hierover:** sommige schrijvers schrijven dingen die door een lezer als afstotelijk worden ervaren. Denk aan expliciet seksisme, racisme, en een blik op de wereld die ronduit negatief en afstotelijk kan zijn. Aanvullend kan het zin dat er voor de schrijver helemaal niets mis is met dat verhaal de thematiek en/of de omschrijvingen. In dit geval is je beste keuze om het verhaal simpelweg af te wijzen.
12. **Stijl** – Hoe is het verhaal geschreven? Welke emoties probeert de schrijver met die stijl los te maken bij de lezer? Welke technieken worden er gebruikt? Is dit effectief volgens jou?
13. **Taalgebruik en flow** – Hoe is het taalgebruik? Is het rijk, mooi, simpel, wollig, cryptisch, overdadig, ...? Past het taalgebruik bij het verhaal en de personages die binnen dat verhaal een rol spelen? Past het bij de intentie van de schrijver? Hoe vloeit het verhaal zelf? Leest het lekker of is jouw leeservaring hortend en stotend, waardoor je regelmatig uit het verhaal wordt geworpen? **Een noot hierover:** een verhaal is primair een expressie van ideeën, personages, emoties en gebeurtenissen, geen oefening in correct Nederlands. Een schrijver kan er bewust voor kiezen om bepaalde regels opzij te zetten. Kijk in dat geval met de schrijver hoe dat effectiever ingezet kan worden, als dit naar jouw manier op de huidige wijze niet werkt. Maar laat de schrijver hierin in controle zijn. Soms is het belangrijker dat een bepaalde regel gebroken wordt, dan dat de lezer “een aangename leeservaring” heeft.

4: Gemiste kansen

In de ideale wereld spatten –bij elk verhaal dat je leest– de personages van de pagina's, worden de motieven van alle spelers tegen het einde kristalhelder, zijn al hun handelingen vanuit hun persoonlijke opvattingen en normen en waarden volledig logisch en “in karakter”, is alles soepel en

prachtig geschreven, leiden de conflicten tussen alle elementen tot alleen nog maar meer honger naar meer, en stuwt elke nieuwe zin je onverbiddelijk verder naar het einde.

De werkelijkheid van veel verhalen is helaas zelden als zodanig. En dat kun je zien als gemiste kansen.

Bij “gemiste kansen” kun je feedback geven over wat volgens jou beter kan. En of je dat “gemiste kansen” noemt, of iets anders is aan jou als feedback-gever.

Een aantal regels daarin:

1. **Focus op het verhaal zoals het is** – Het is verleidelijk van elk verhaal dat je leest, *jouw* verhaal te maken en adviezen te geven om scènes toe te voegen of weg te halen volgens een opzet die *jij* zou volgen. Maar daarmee ga je op de stoel van de schrijver zitten en de enige die dat kan en mag is de schrijver zelf.
2. **Focus op de intentie van de schrijver** – De schrijver heeft –zeer waarschijnlijk– een bepaalde intentie bij dat verhaal. Zeker als het verhaal een onconventioneel verloop heeft (een SF-verhaal dat maar geen SF-verhaal wordt, een fantasyverhaal dat maar geen fantasy-elementen heeft, een actieverhaal dat maar blijft roteren rondom psychologische ontwikkelingen) is het belangrijk om eerst te vragen wat de intentie van de schrijver is: “Ik lees dit en dat, maar heb het gevoel van zus en zo. Wat wil je met dit verhaal?”
3. **Parkeer je eigen opvattingen van “hoe dingen moeten”** – Zelfs als je 100% gelijk hebt is dat verhaal niet jouw verhaal. De schrijver moet de ruimte krijgen en houden om te doen wat die schrijver wil. Zelfs als dat tegen alles ingaat wat volgens jou verstandig is.
4. **Bepaal je eigen exit-moment** – Het kan zijn dat het niet klikt tussen jou en de schrijver en dat jullie opvattingen teveel uit elkaar lopen. Bepaal voor jezelf een duidelijk moment waarop je –in dat geval– op een goede, respectvolle en harmonieuze manier de samenwerking stop zet.

Je basis: je leeservaring en de daarbij-behorende analyse.

Als het goed is, zijn uit je leeservaring een aantal bevindingen gekomen van dingen die beter hadden gekund. Er worden bijvoorbeeld thema’s aangesneden in het verhaal die voor de schrijver (zeer) relevant lijken, maar in het verhaal geen enkele rol lijken te spelen om het verhaal voort te sturen. Sterker nog: de uitwerking van die thema’s lijkt alleen alleen maar af te leiden van het verhaal.

De gemiste kans in dit geval zou als volgt omschreven kunnen worden:

Een voorbeeld van “gemiste kansen”

In je verhaal stip je een aantal keer het belang aan van bepaalde keuzes in het leven van je personage, maar niets van wat genoemd wordt, lijkt enig raakvlak te hebben met het verhaal dat je hier vertelt. Het thema komt in geen enkel conflict of crisismoment terug als afweging of drijfveer. Noch in de aanloop naar dergelijke conflicten, of in de periode na dergelijke conflicten, en lijkt daardoor binnen het verhaal (en daardoor vóór mij als lezer) voornamelijk irrelevant te zijn.

Een voorbeeld hoe je dit zou kunnen toepassen: Als Anna in hun eerste conflict tegen Jan zegt, dat ze haar hele leven al dingen voor anderen heeft opgegeven, en voornamelijk uit liefde

bij hen is gebleven, maak je meteen duidelijk hoe “liefde” en “dingen opgeven voor anderen” belangrijk is voor het verhaal.

“Gemiste kansen” zijn over het algemeen eenvoudige vorstellen met eenvoudige voorbeelden binnen de context van het bestaande verhaal, waarin je de schrijver een idee geeft hoe het verhaal met datgene wat al aanwezig is, met vrij weinig inspanning meer karakter en inhoud kan geven.

TOT SLOT: HET NUT (EN GEBREK DAARAAN) VAN REGELS OVER SCHRIJVEN

Boeken als “Save the cat” en andere handleidingen en referentiewerken zijn altijd een goed inspiratiepunt voor schrijvers om zichzelf net weer even verder stuwten dan ze normaal zouden doen, maar uiteindelijk zijn het niet meer dan meningen.

1. **Beperkt aantal basisplots** – Dat er mogelijk maar 7 of 21 basisplots bestaan, betekent niet dat een verhaal daaraan moet voldoen.
2. **Show, don’t tell** – Dat een verhaal mogelijk meer connectie maakt met de lezer als dingen getoond worden, in plaats van verteld, betekent niet dat “show” altijd de beste keuze is om een idee of een gevoel over te brengen.
3. **Tsjechovs gun** – Dat in de eerste scene een “pistool” “op tafel” wordt getoond, wil niet zeggen dat dat “pistool” ook daadwerkelijk belangrijk is voor het plot of het verhaal, of dat dat verhaal vanwege dat “pistool” een bepaalde richting op zal gaan.
4. **Begin, midden, einde** – Dat je een verhaal op verschillende manieren kunt beginnen en eindigen, betekent niet noodzakelijk dat dat ook zo moet.
5. **Conflict en spanning** – Dat een conflict en de spanning uit een conflict een verhaal kan voortstuwen, betekent niet dat elk verhaal een conflict of spanning moet bevatten.
6. **Zinsbouw en interpunctie** – Dat er regels zijn over correcte zinsbouw en een correct gebruik van interpunctie, betekent niet dat je je daar altijd aan moet houden.
7. **De lezer centraal stellen** – Dat je lezer belangrijk is, betekent niet dat je lezer bepaalt wat jij wel en niet mag, moet en kan schrijven. Noch heeft die lezer zeggenschap over jouw stijl en jouw stijlkeuzes.
8. **Stijlelementen X en Y zijn verboden** – Er zijn momenten in tijd waarin flashbacks en andere stijlvormen als “not done” worden beschouwd (zie ook “Show, don’t tell”). Meestal zijn deze “regels” modieuze bullshit. Wel is het handig te overwegen voor welk publiek je schrijft en welke stijlelementen voor hen het beste kan werken.